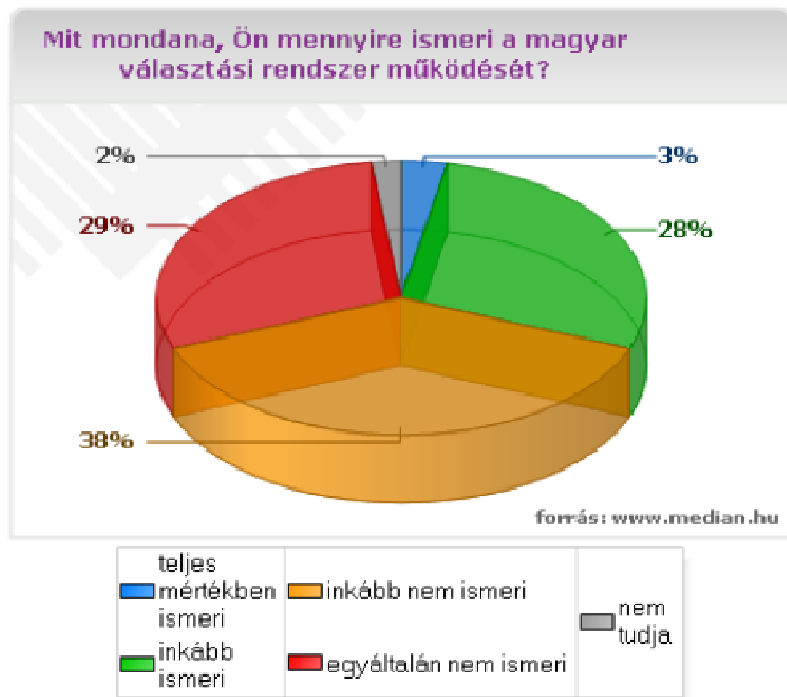

Ismeretlen ismerős – Mit gondolnak és mit tudnak a választói rendszerről?

A Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet felmérése

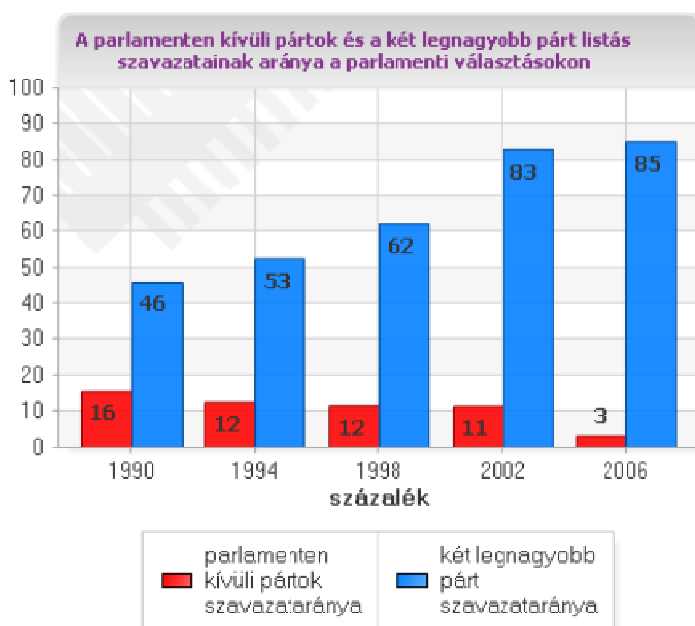
2009. március 6.

Nem tudják, de teszik – röviden ezzel a marxi bonmot-val jellemezhetnénk a magyarok választói rendszerrel kapcsolatos viselkedését. Bizonyos értelemben minden szisztéma annyit ér, amennyit a választók megértenek belőle, hiszen annál jobban képesek érvényesíteni a politikai akaratukat, minél inkább tisztában vannak azzal a folyamattal, amelynek során a leadott szavazatból parlamenti mandátumok születnek, s végső soron kormányzati felhatalmazást kapnak a politikai erők. Márpedig a magyar

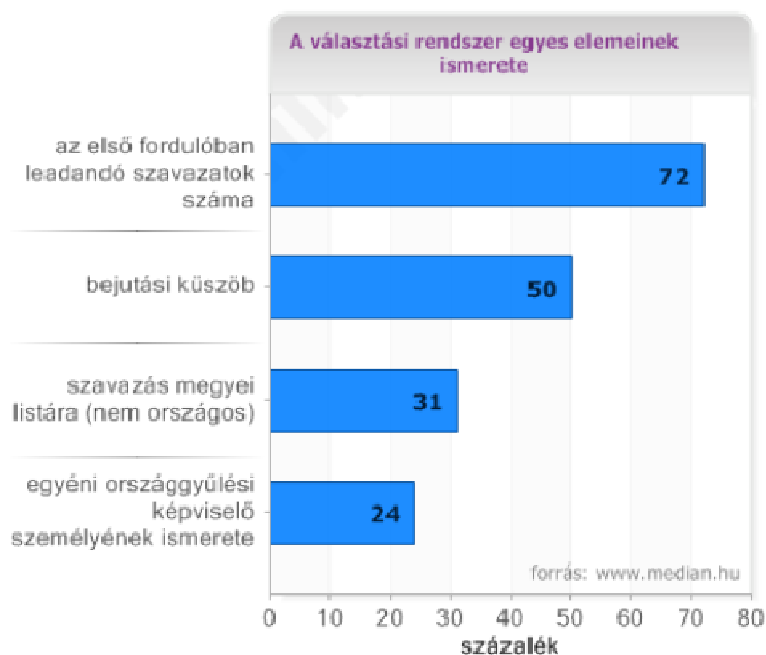
választók jelentős része a rendszer alapvető jellemzőivel sincs tisztában, és kétharmaduk mondta magáról, hogy nem vagy egyáltalán nem érti annak működését. Ennek ellenére, ha csak a leadott szavazatokat nézzük, úgy tűnik, hogy a választók viselkedése egyre jobban igazodott a rendszer logikájához.

Jelentősen csökkent például a parlamenti küszöbön elbukó pártok szavazataránya. Bejutási küszöböt a listás és vegyes rendszerek azért alkalmaznak, hogy távol tartsák a parlamenttől a kis támogatottságú, radikális pártokat, és megakadályozzák, hogy a túl sok pártfrakció hátráltassa a törvényhozást. Más kérdés, hogy vannak olyanok, akik szerint ezért túl nagy árat kell fizetni, hiszen így a szavazatok egy része nem eredményez mandátumot, vagyis elvész. 1990-ben (amikor még 4 százalék volt a küszöb a mai öttel szemben) még a szavazatok 16, 2006-ban pedig már csak a 3

százalékának jutott ez a sors. A legutóbbi választáson a korábban viszonylag sikeres parlamenten kívüli pártok többségére – mivel nem tudtak elég kopogtatócédulát gyűjteni – az ország nagy részén nem is lehetett szavazni.

Korántsem egyértelmű azonban, hogy a kicsik azért lettek még kisebbek, mert a szavazók megtanulták alkalmazni a küszöbszabályt, és inkább átszavaztak a bejutásra esélyesebb pártokra. 2008 nyarán csupán minden második kérdezett tudta megmondani, hogy a pártoknak legalább 5 százalékot kell elérniük ahhoz, hogy listás mandátumhoz jussanak (3. ábra). Valószínűleg ezek a pártok a szavazók túlnyomó többsége számára eleve nem merültek fel reális alternatívaként – azt pedig nehéz lenne megmondani, hogy ebben kinél mekkora szerepe volt az ideológiájuknak, az ügyetlenségüknek, illetve a kampányhoz szükséges pénz és médiahátszél hiányának.

De a kisebb pártokra adott szavazatok akkor is kevesebbet érnek a nagyokénál, ha az illető párt nem hasal el a bejutási küszöbön. A magyar rendszerben ugyanis a listán 10 százaléknál rosszabbul szereplő pártoknak nagy valószínűséggel lényegesen kevesebb képviselői hely jut, mint amennyi a rájuk adott voksok alapján járna nekik. Nincs tehát mit csodálkozni, ha a szavazók rászoktak arra, hogy a nagyokra adják a voksukat: 1990-ben még csak a voksok kevesebb mint a fele esett az akkori két legnagyobb pártra, 2006-ban már a 85 százaléka.

Bár a közvéleményben mára általánossá vált az a nézet, hogy nem érdemes kis pártokra szavazni – csupán minden tizedik kérdezett utasította vissza egyértelműen ezt a véleményt –, ezt kevesen hozzák összefüggésbe a választási rendszer működésével.

Amikor a kérdezetteknek aszerint kellett jellemezniük a szisztémát, hogy az „a szavazatokat arányosan kifejező” vagy a „nagy pártoknak kedvező” rendszerhez esik-e közelebb, akkor csak bő harmaduk helyezte a hazai szisztémát inkább az utóbbi térfélre. Magyarán a kis pártok vesszőfutásának hátterében csupán a politikailag tájékozott közönség fedezi fel a választási rendszer hatását, a többség csak annak az eredményét érzékeli: azt, hogy ezek a

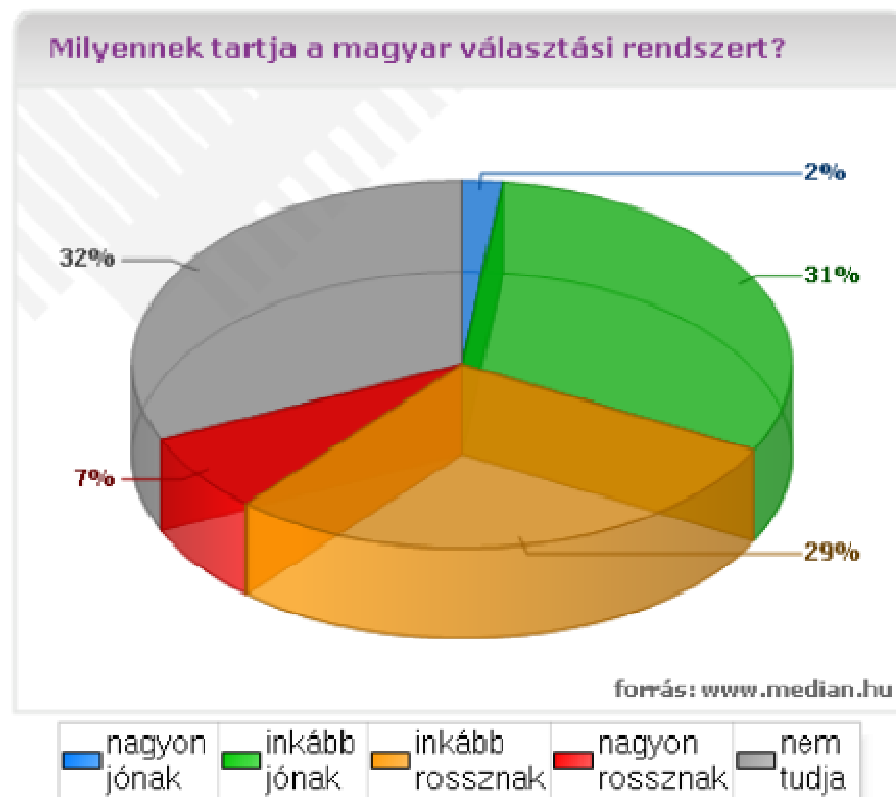

pártok nem jelentenek valódi kormányzati alternatívát, hiszen nem adhatják ők a kormányfőt, az esetek többségében képtelenek érvényesíteni az akaratukat a kormányban és a parlamentben. A magyar szavazók egy része azonban nem leli örömét a kvázi kétpártrendszerben: a felsorolt lehetséges választásireform-javaslatok közül a legtöbben az arányosítást pártolták. Csupán a kérdezettek 9 százaléka nem értene egyet ezzel, 30 százalékuk viszont kifejezetten ezt tartotta a legfontosabbnak a felsorolt javaslatok közül, ami még akkor is megelőzi a kisebb parlament iránti igényt, ha összeadjuk a listás és az egyéni képviselői helyek csökkentését leginkább támogatók arányát.

A magyar szavazók egy része azonban nem leli örömét a kvázi kétpártrendszerben: a felsorolt lehetséges választásireform-javaslatok közül a legtöbben az arányosítást pártolták. Csupán a kérdezettek 9 százaléka nem értene egyet ezzel, 30 százalékuk viszont kifejezetten ezt tartotta a legfontosabbnak a felsorolt javaslatok közül, ami még akkor is megelőzi a kisebb parlament iránti igényt, ha összeadjuk a listás és az egyéni képviselői helyek csökkentését leginkább támogatók arányát.

E két felvetés közül egyébként az előbbi, vagyis a listás helyek megritkítása sokkal népszerűbb, ami első látásra talán ellentmondásban van azzal az igénnyel, hogy a rendszer arányosabban fejezze ki a pártok valódi támogatottságát. Ám a listás mandátumkiosztás átalakításával akár úgy is arányosítani lehetne a rendszer egészét, hogy csökkentik a listás helyek számát, például úgy, hogy a pártlistás mandátumokat nem megyéenként, hanem országos szinten osztják szét a pártok között (lásd: Javaslat a választási rendszer

reformjára című írásunkat). Ez a megoldás már csak azért is kézenfekvőnek tűnik, mert a szavazók többsége most is úgy tudja, hogy a pártok országosan felállított listájára szavaz.

A felmérést 2008. június 13-a és 17-e között készítette a Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet az ország felnőtt népességét reprezentáló 1200 fő személyes megkérdezésével. A minta kisebb torzulásait a kutatók a KSH adatait felhasználva matematikai eljárással, úgynevezett súlyozással korrigálták, és így a minta jól tükrözi a szavazókorú lakosság településtípus, nem, életkor és iskolai végzettség szerinti összetételét. A közölt adatok hibahatára az adott kérdésre válaszolók számától függően 2-6 százalék.